

KISA PANTOL BOL ÇAKET BOBSTİLE MAŞALLAH

ERKEN CUMHURİYET DEVRİ'NDE BOBSTİL MODANIN TÜRK EDEBİYATINA YANSIMALARI

İBRAHİM ÖZEN

Bobstil, 1940'lı yıllara damga vurmuş bir kelimedir. İlk önce Amerika'dan gelen züppece giyim tarzına ve bu giyim tarzını benimseyen tiplere yönelik kullanılmıştır. Zaman içinde her türlü yeniliğe, farklılığa, garipliğe karşı bir yakıştırmaya dönüşmüş hatta hakaret manasına ulaşan bir anlam genişlemesine ulaşmıştır. Böylelikle garip karşılanan sanat eserinden, yeni lezzetler sunan lokantaya, pazardaki eğri büğrü meyveye kadar her şey bobstil yakıştırmalarıyla anılmıştır.

Ense köküne kadar uzanan saçlar, bol ve düşük omuzlu ceket, renkli desenli gömlek, dar paçalı kısa pantolon, renkli çizgili çoraplar, birkaç numara büyük ayakkabı, ağızda pipo ve kambur duruş... İşte size karikatürize edilmiş bir bobstil. Daha çok erkekleri etkileyen bir moda akımı olmasına rağmen kadınların da bobstili mevcut. Külahı andıran şapkaları, geniş ceketleri, kısa etekleri, naylon çorapları, mantar topuklu ayakkabıları, gösterişli takıları, kaba aksesuarları ve aşırı makyajlarıyla bobstil kadınları tarif etmek mümkün.

Elinizdeki kitap haklarındaki haber ve köşe yazılarıyla ülke gündemini uzun süre meşgul eden bobstilleri konu ediniyor. İbrahim Özen bobstilleri incelediği bu kitabı ile okuyucusunu 1940'lı yıllarda toplum hayatı, sinema ve edebiyat üçgeninde keyifli bir yolculuğa çıkarıyor. Özen, ilk önce Tanzimat yıllarındaki alafranga züppe tipiyle bobstillere arasında bağ kuruyor. Ona göre bobstillere, alafranga züppe tipinin 1940'lı yıllardaki kılık değiştirmiş yeni bir görünümü. Daha sonra bobstil modanın nasıl ortaya çıktığını, belirgin yönlerini ve bobstillere karşı toplumun tepkisini anlatıyor. Kitaptaki asıl meselesi ise bobstillerin Türk edebiyatına yansımaları... Bobstil yakıştırmalarının şiir tartışmalarındaki rolünü, genç şaire ve yeni şiire karşı hangi maksatla kullanıldığını açıklıyor. Daha sonra bobstillere bir tip olarak roman, hikâye ve tiyatro türündeki metinlerde nasıl bir role sahip olduğunu, bobstillere mücadelede edebiyatın işlevini detaylı bir incelemeyle okuruna sunuyor.

EDEBİYAT ARAŞTIRMALARI

KISA PANTOL BOL ÇAKET
BOBSTİLE MAŞALLAH
İBRAHİM ÖZEN

KISA PANTOL BOL ÇAKET BOBSTİLE

MAŞALLAH ERKEN CUMHURİYET DEVRİ'NDE
BOBSTİL MODANIN
TÜRK EDEBİYATINA YANSIMALARI

İBRAHİM ÖZEN

EDEBİYAT ARAŞTIRMALARI

ÖTÜKEN

KISA PANTOL BOL CAKET BOBSTİLE MAŞALLAH

ERKEN CUMHURİYET DEVRİ'NDE
BOBSTİL MODANIN TÜRK EDEBİYATINA YANSIMALARI

İBRAHİM ÖZEN

YAYIN NU: 1758
KÜLTÜR SERİSİ: 978

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-183-5

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Son Okuma: Hüseyin Özdemir

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ. SAN. VE TİC. A.Ş
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.
Güven İş Merkezi No:6/13, Bağcılar / İstanbul
Sertifika Numarası: 20699 Tel: (0212) 446 05 99

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İbrahim Özen: 1987 yılında İzmir’de doğdu. İlk ve orta öğretimi burada tamamladı. Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden 2009 yılında mezun oldu. Aynı üniversitenin çatısı altında 2001 yılında “Edebiyat Tarihlerinin Yeni Türk Edebiyatına Yaklaşımı” başlıklı teziyle yüksek lisans; 2016 yılında “Hatıratlarda Siyasî, Sosyal ve Kültürel Hayat [1930–1950]” başlıklı teziyle doktora eğitimini tamamladı. Ebubekir Hazım Tepeyran’ın *Eski Şeyler* adlı hikâye kitabını günümüz Türkçesine aktardı. Mahmut Yersari’nin gazete ve dergi sayfalarında kalan hatıralarını *Bâbüâlî’den Son Selâm* başlığıyla kitaplaştırdı. Daha sonra Burhanettin Tepsi’nin (*Bir Aktörün Hatıraları-Silvain’in Şakird-i Marifeti*), Suphi Nuri İleri’nin (*Gazetecilik Hatıralarım*), Aziz Samih İlder’in (*Trablusgarp Harbi’nin Gizli Cephesi*), Naşit Özcan’ın (*Komik-i Şehir Naşit Efendi*) ve Hüseyin Suat Yalçın’ın (*Hem Hatırlar Hem Gülerim*) hatıralarını yayımladı. Hatırat, biyografi, günlük ve gezi yazısı gibi otobiyografik türler, Cumhuriyet dönemi süreli yayınları, modern Türk romanı ve öyküsü çalışma alanları arasındadır. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı alanında doktor öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	11
GİRİŞ	15
TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E ALAFRANGA ZÜPPE TİPİ.....	15
Alafranga Züppe Tipinin Kıyafet ve Aksesuarları.....	18
Toplum Hayatından Romanlara Taşınan Alafranga Züppe Tipi.....	25
Modanın Kıskaçında Alafranga Züppe Kadınlar	32
Alafranga Züppe Tipinin Kıyafet Modaları.....	38

I. BÖLÜM

ERKEN CUMHURİYET DEVRİNDE BİR MODA AKIMI: BOBSTİL

A. CUMHURİYET DÖNEMİNDE HOLLYWOOD SİNEMASININ TÜRK TOPLUMUNA TESİRİ	51
1. Hollywood Filmlerinin Türkiye'ye Girişi.....	51
2. Sinema Yayınlarında Hollywood Sineması	56
3. Sinema Züppeleri.....	61
4. Cumhuriyet Dönemi Romanlarında Yeni Bir Eğlence Türü Olarak Sinema	69
B. SİNEMANIN YENİ ZÜPPELERİ: TOPLUM HAYATINDA BOBSTİLLER.....	76
C. BOBSTİL MODA NASIL ORTAYA ÇIKTI?	85
1. Robert Taylor	85
2. <i>Zoot Suit</i> Modası	90
D. KIYAFET VE AKSESUARLARIYLA BOBSTİLLER	98
1. Bobstil Erkekler	98
2. Bobstil Kadınlar	105
E. AHLAKİ YÖNLERİYLE BOBSTİLLER.....	109

F. BOBSTİLİN ANLAM GENİŞLEMESİ	117
1. Mahkeme Koridorlarında Taşınan Bobstil Tartışmaları	119
G. İNKILÂP NESLİ KARŞISINDA BOBSTİLLER.....	127

II. BÖLÜM TÜRK EDEBİYATINDA BOBSTİL MODA VE BOBSTİLLER

A. 1940'LARIN ŞİİR TARTIŞMALARINDA BOBSTİL.....	149
1. Garip Şair, Bobstil Şiir	149
1.1. Garip Şiiri ve Orhan Veli	157
1.2. Âsaf Halet Çelebi.....	165
1.3. Diğer Şairler	172
2. Eleştirinin Şiir Hâli: Bobstil Şiirde	175
B. TAHKİYELİ METİNLERDE BİR TİP OLARAK BOBSTİLLER.....	188
1. Kurguya Taşınan Eleştiri: Bobstil Şair Tipi	188
1. 1. Ercüment Ekrem'in Bobstil Şairi Turhan	188
1.1.1. Bobstil Şair Nasıl Yetiştirdi?.....	188
1.1.2. Bobstil Şairin Sanat Macerası.....	191
1.1.3. İnkılap Nesli Karşısında Bobstil Şair	194
1.2. Bobstil Şairler Dergi Çıkartıyor.....	198
1.3. Bobstil Şair Gazete İdarehanesinde.....	200
1.4. Karagöz Bobstil Şairlerle Buluşuyor.....	201
1.5. Şairler Kahvesinde Bir Bobstil Şair.....	203
1.6. Bobstil Şair Aşkını İlan Ederse.....	204
2. Alafranga Züppe Tipinden Sinema Züppesine: Bobstiller	208
2.1. Polisiye Kurguda Bir Bobstil Romanı: Çılgınlar Kulübü.....	208
2.1.1. Çılgın Gençliğin Bobstiller Kulübü	211
2.1.2. İdeal Gençliğe Karşı Bobstiller.....	215
2.2. Kısa Hikâyelerin Popüler Konusu Bobstiller	217
2.2.1. Torunumun Nişanlısı	217
2.2.2. Bobstil Aşkısı.....	219
2.2.3. Bobstil Futbolcu.....	220
2.2.4. Nasreddin Hoca Bobstiller Arasında.....	222
2.2.5. Bobstil Kaynana	226

2.2.6. Bereket Modaya.....	229
2.2.7. Köpek.....	230
2.2.8. Bobstil Olmuşum!.....	232
2.2.9. Maceraperest.....	235
2.2.10. Yurdumu ve Kadınımı Asla.....	236
2.3. Sahneye Taşınan Yozlaşmış Komikler.....	237
2.3.1. Erkek Güzeli mi Bobstil mi?.....	237
2.3.2. Küçük Şehir'in Ahlaksız Tipi.....	245
2.3.3. Köşebaşı'ndaki Hoppala Kız ile Favorili, Pipolu Genç.....	248
2.3.4. Ayarsızlar'ın Bobstil Arkadaşları.....	250
2.4. Diğer Metinler.....	254
SONUÇ.....	261
KAYNAKLAR.....	271
DİZİN.....	289

SUNUŞ

Sürelî yayın taramaları edebiyat tarihi çalışmaları için bir hazine işlevi taşır. Bunu ilk fark ettiğim andan itibaren sürelî yayınlar, çalışmalarımı besleyen yol gösterici bir role sahip olmuştur. Erken Cumhuriyet Dönemi'ne yönelik gazete ve dergi taramalarım da bobstil kelimesiyle karşılaşmıştım. Daha ilk yazıda merak duyduğum bu kelime; haber metinlerinde, köşe yazılarında, edebî metinlerde, karikatürlerde hatta bulmacalarda sık sık karşıma çıkmaya devam edince bir dosya açtım ve ilerleyen süreçte çalışmak üzere rafa kaldırdım. Bobstillere sıra geldiğinde dosyadaki yazıları göz önünde bulundurarak ilk önce bir makaleyle yola çıktım. Ancak bu süreçte bobstillere dair eksik kalan bir şeyler olduğunu düşünerek 1940'lı yıllarda yayımlanan gazete ve dergileri tekrar taramaya başladım. Taramalarım sonucunda konuyla ilgili oldukça yoğun malzemeye ulaştım. Okuduğum yazılar bobstillerin gündemde olduğu süreci anlatan hatıra, roman, tiyatro, hikâye ve şiir türündeki kitapların tespitine de imkân verdi. Neticede tür ayırt etmeksizin bobstilllerle ilgili ulaşabildiğim her şeyi bir araya getirmeye çalıştım.

Bobstillerin konu edildiği bu kitapta ne yaptım? Giriş bölümünde meselenin teorik zeminini anlattım. Bobstillere ilgili söylemek istediğim temel mesele şuydu: Bobstillere, Tanzimat'tan itibaren toplum hayatında görülen ve edebiyatın sınırlarına dâhil olan alaf-ranga züppe tipinin 1940'lı yıllardaki yeni bir görünümüdür. Diğer bir ifadeyle Ahmet Mithat Efendi'nin Felâton Bey'i ya da Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Şatırzâde Şöhret Bey'i 1940'lı yıllarda tekrar karşımızdadır. Ancak geçmişte Fransa'yı ve Fransızca'yı merkez alan tip, artık Amerikan kültürü ve İngilizce güdümünde yaşamaktadır. Bobstillerdeki bu eğilimin rehberi de Hollywood sinemasıdır. Bu temele dayanarak giriş bölümünde Tanzimat yıllarından 1940'lı yıllara kadar züppe tipinin toplum hayatındaki görünümünü ve edebiyata yansımalarını anlattım.

Çalışmanın birinci bölümünde ilk olarak sinemanın, bilhassa Hollywood sinemasının, devrin gençleri üzerindeki tesirine de-

ğindim. Çünkü 1930'larda sinema salonlarının etrafını muhit edinen "sinema züppeleri", 1940'larda bobstil sıfatıyla anılıyordu. Bu bağı kurmak adına bobstilleri anlatmaya sinemayla başladım. Daha sonra bobstil modanın nasıl ortaya çıktığından bahsettim. Basına yansıyan ortak görüş bobstillerin ünlü Hollywood yıldızı Robert Taylor'un kıyafetlerini, jest ve mimiklerini, tavır ve davranışlarını taklit ettikleri yönündeydi. Ancak aynı yıllarda Amerika'da varlığını sürdüren *zoot suit* modası bobstilleri daha iyi yansıtmaktaydı. Yine de her iki görüşü dikkate alarak bobstil modanın kaynağını sorguladım. Bölümün sonraki başlıklarında ise bobstillerin dış görünüşlerini, ahlaki yönlerini, basın aracılığıyla onlara yöneltilen eleştirileri kaleme aldım.

Çalışmanın ikinci bölümü, bobstil modanın ve bobstillerin Türk edebiyatına yansımalarını içeriyor. Bobstil modanın edebiyatla ilişkisini iki genel başlık altında değerlendirdim. Bunlardan ilki, bobstilin bir moda akımının ötesine geçip garip, tuhaf ve gülünç manalarına uzanan; zaman içinde hakaret ifadesine ulaşan anlam genişlemesiyle ilgilidir. 1940'ların şiir tartışmalarında bobstil, [genç] şaire ve [yeni] şiire yönelik bir yakıştırma olarak kullanılmış. Başta Orhan Veli Kanık ve Âsaf Halet Çelebi olmak üzere serbest nazımla ve alışılmadık muhtevayla yazan şairler bobstil şair, onların şiirleri de bobstil şiir yakıştırmasına uğramış. Bu genel tespite bağlı olarak ikinci bölümün ilk başlığında şair ve şiir tartışmalarında bobstil yakıştırmasının yeri üzerine yoğunlaştım.

Bobstil moda ve edebiyat ilişkisinin diğer yönü, tahkiyeli metinlerde bobstillerin bir tip olarak yer almasıdır. Dolayısıyla ikinci bölümün sonraki başlığında roman, hikâyeye ve tiyatro metinlerindeki bobstillere bahsettim. Bu metinlerde yer alan kahramanların bir kısmı bobstil şair tipidir. Köşe yazılarında yoğunlaşan [genç] şair ve [yeni] şiir tartışmaları böylelikle kurgusal zemine taşınmıştır. İncelenen metinlerde ayrıca sanat ve edebiyatla bağı olmayan, alafanga züppe tipinin sinema züppesine dönüşmüş hâlini yansıtan bobstillere mevcuttur. Tıpkı Tanzimat Dönemi romanlarındaki alafanga züppe eleştirisinde olduğu gibi bobstillere de edebî metinler aracılığıyla yazarların hedefi hâline gelmiştir. Bu tespitler çerçevesinde tahkiyeli metinlere yansıyan bobstil tipleri alt başlıklara ayırarak ele aldım. İki bölümde hazırladığım çalışmanın sonuç kısmında bobs-

tillerle ilgili açtığım başlıkları bir bütün hâlinde değerlendirmeye çalışıp ulaştığım neticeleri açıkladım.

Çalışmaya dair bahsetmem gerekenler arasına kitabın ismini de eklemem gerekir. 1940'ların gazetelerini tararken Colombia Müessesesi'ne ait ilanlarda karşılaştığım Nedime ve Münevver Birses kardeşlerin seslendirdiği "Ho Ho Ho Da Maşallah" şarkısı bobstilleri anlatıyor. Çalışma müddetince bu şarkıyı keyif alarak çok dinledim, çevremdekilere de aynı şekilde dinlettim. Sonunda bu şarkıdan alınan sözler çalışmanın tamamıyla bütünleşerek kitaba isim olarak seçildi.

Çalışmayla ilgili cümlelerimi, isimlerini anmaktan mutluluk duyacağım kıymetli insanlardan bahsederek tamamlamak istiyorum. Bobstilleri çalışmak istediğim ilk günden itibaren gerek sohbetleriyle gerek yönlendirmeleriyle çalışmaya rehberlik eden ve kitaba isim seçmem konusunda ilham veren kıymetli hocam Metin Kaya-han Özgül'e şükranlarımı sunarım. Diğer taraftan bobstilleri çalıştığım müddetçe hem yol arkadaşım hem de bir meslektaşım olarak yanımda bulunan, aynı zamanda metnin son okumasını yapan eşim Tuğba Özen'e müteşekkirim. Son olarak, çalışmayı anlatmaya başladığım an yayımlayabileceklerini söyleyerek bu kitabın basılmasına imkân veren Göktürk Ömer Çakır'a, kitabın editörlüğünü üstlenen Oğuzhan Murat Öztürk'e ve diğer Ötüken Neşriyat çalışanlarına teşekkür ederim.

İbrahim ÖZEN
Ankara, 2021